



Vår dato
06.09.2016

Vår referanse
16/00258-2

Saksbehandler
Kristin.Joachimsen@mf.no

Deres referanse
16/2425 - 1 HAA
(16/21014)

Kirkerådet
Postboks 799 Sentrum

0106 OSLO

Høringsvar - Vigselsliturgi og forbønsliturgi for likekjønnede og ulikekjønnede par

Innledende kommentarer. Prinsipiell vurdering

Det teologiske menighetsfakultet (MF) har mottatt forslag til «Vigselsliturgi og forbønsliturgi for likekjønnede og ulikekjønnede par» til høring, og vi takker for muligheten til å uttale oss til forslaget. Før vi går inn på de konkrete spørsmålene i høringen, vil vi komme med noen overordnede kommentarer.

Spørsmålet om kirkelig vigsel av likekjønnede har vært diskutert i Den norske kirke siden Stortinget i 2008 endret ekteskapsloven til også å omfatte likekjønnede par. Tross en omfattende debatt har det teologiske grunnlaget for kirkelig vigsel av likekjønnede par i liten grad blitt utredet. Unntak er utredningen «Sammen» fra et utvalg nedsatt av Bispemøtet, samt Bispemøtets egen uttalelse fra 2013. Spørsmålet er ikke tidligere blitt oversendt de teologiske fakultetene på høring, og det finnes i svært beskjeden grad teologisk forskning eller faglitteratur som belyser spørsmålet. Selv om spørsmålet om homofilt samliv har vært diskutert i flere tiår, og faglitteraturen her er fyldigere, er tanken om å inkludere likekjønnet samliv i ekteskapsbegrepet, av relativt ny dato. Når ekteskapsbegrepet i den offentlige lovgivningen er blitt endret, samtidig som kirken på statens vegne forestår ekteskapsingåelser, har dette skapt et forståelig press på kirken til å avklare sitt standpunkt. Dette forklarer hvorfor denne endringen gjennomføres nå. Samtidig er det nødvendig å påpeke at det teologiske grunnlaget for kirkelig vigsel av likekjønnede par ikke er tilstrekkelig avklart. Dette kommer ikke minst til uttrykk når prinsippvedtaket om å innføre slik vigsel skal omsettes i konkrete liturgiske tekster, slik det foreliggende forslaget er et uttrykk for. Dette er ikke nødvendigvis et argument mot å vedta en slik liturgi nå, men det maner i det minste til en viss forsiktighet. Vi vil videre anbefale at verken kirken eller de teologiske fagmiljøene oppfatter saken som fullstendig avklart i og med vedtaket om en slik liturgi, men ser betydningen av å fortsette både teologisk forskning og teologisk samtale om ekteskapsforståelsen.

Et forhold som gjør at det foreliggende spørsmål går ut over rammene for den tidligere diskusjonen om homofilt samliv, er at den gjelder ekteskapsforståelse og dermed også forståelsen av samliv mellom mann og kvinne. Dette kommer ikke minst til uttrykk gjennom Kirkemøtets vedtak om at den nye liturgien ikke bare skal gjelde vigsel av likekjønnede par, men skal kunne brukes også ved vigsel

Postadresse
Det teologiske menighetsfakultet
Postboks 5144 Majorstuen
0302 Oslo

Besøksadresse
Gydas vei 4
Majorstuen
E-post
post@mf.no

Telefon
+47 22 59 05 00
Nettside
www.mf.no

Telefaks
+47 22 59 05 05
Bankkonto
6038 05 58583

Foretaksregisteret
NO 917 387 079 MVA

av mann og kvinne. Det betyr at liturgien på en eller annen måte må gi uttrykk for en forståelse som inkluderer likekjønnede og ulikekjønnede par i den samme ekteskapsforståelse. Samtidig skal den nåværende liturgien fortsatt kunne brukes på lik linje med den nye, en liturgi som ganske entydig forankrer ekteskapsforståelsen i kjønnsparitet mellom mann og kvinne.

Den løsning kirken nå må leve med, kan forstås å ligge i forlengelsen av Bispemøtets uttalelse fra 2013, der man nettopp tegner opp to alternative ekteskapsyn, det ene som forutsetter kjønnsparitet, det andre som ikke gjør det. Den tilnærming som Bispemøtet valgte, kommer til uttrykk i at man nå får to liturgier som bygger på ulike og gjensidig utelukkende ekteskapsforståelser. Dette er en krevende situasjon både teologisk og praktisk, og er en viktig grunn til at vedtaket av en ny liturgi ikke må være endestasjonen for det teologiske og kirkelige arbeidet med dette spørsmålet.

MFs forståelse av høringsbrevet

Det er ved Det teologiske menighetsfakultet ulike syn på det teologiske grunnlaget for likekjønnet vigsel. Det ligger imidlertid utenfor rammen til denne høringsuttalelsen å ta stilling til selve innføringen av vigsel for likekjønnede i Den norske kirke. Vi legger til grunn at Kirkemøtet faktisk har vedtatt at en slik liturgi skal innføres ved siden av den eksisterende, og at det er dette det nå bes om synspunkter på. I dette høringssvaret vil vi derfor nøye oss med å kommentere de utfordringer som oppstår ved at to liturgier skal stå ved siden av hverandre, samt kommentere konkrete spørsmål knyttet til liturgiforslaget.

Kirkemøtets vedtak forutsetter at de nye liturgiene skal være «tilsvarende liturgier», i tillegg til dagens liturgier (pkt. 3 i KM 17/16). I det foreliggende forslaget har dette fått den konsekvens at den nye liturgien er lagt så nær opp til den gamle som mulig. På noen punkter kan imidlertid det ha ført til at grunnleggende teologiske forskjeller mellom de to liturgiene er blitt utydeliggjort. Mens det ekteskapsyn den gjeldende liturgien bygger på, forutsetter tanken om ekteskapet som en guddommelig innstiftet ordning, er det ikke uten videre tilfelle for det ekteskapsyn som er lagt til grunn for vedtaket om en ny liturgi. Her er ekteskapet i større grad forstått som en foranderlig sosial konstruksjon, basert på partenes samtykke og gjensidige kjærlighet. Det syn som preger den nåværende liturgien og som kan oppfattes som en type ordningsteologisk eller naturrettslig tenkning, kommer i særlig grad til uttrykk i de ordene som innleder skriftlesningsdelen i gjeldende liturgi:

Gud har skapt oss til å leve i fellesskap med ham og med hverandre. Han har ordnet det slik at mann og kvinne skal være ett og stadfestet dette fellesskapet med sin velsignelse. Ekteskapet er Guds gode gave. Å leve sammen som mann og kvinne er å leve i tillit og kjærlighet, dele gleder og sorger og trofast stå ved hverandres side livet ut. Guds ord vitner om ekteskapet at det er hellig og ukrenkelig.

Disse ordene belegges så gjennom henvisning til 1 Mos 1,27–28a og Matt 19,4–6, der det å være skapt «til mann og kvinne» forstås som et konstituerende element for ekteskapet. I konteksten framstår de to bibelstedene som uttrykk for det teologiske grunnlaget for ekteskapet og for den kirkelige vigselshandlingen. I forslaget til ny liturgi har man imidlertid beholdt elementer som saklig sett hører hjemme i den forståelse som preger 2003-liturgien. Det gjelder ikke minst utsagnet «Ekteskapet er Guds gode gave». At begge ordningene legger til grunn at det skal være to obligatoriske lesninger, men med helt ulik begrunnelse, skaper også uklarhet. Bare i 2003-ordningen

har lesningene karakter av å være normerende fundamentalord. Disse forholdene har vi kommentert nedenfor under pkt. 5

1. Mener dere at liturgiforslagene (Ordning for vigsel og vigselsliturgi og forbønnsliturgi for likekjønnede og ulikekjønnede par/) svarer godt til Kirkemøtets vedtak (KM sak 17/16)?

Kirkemøtet 2016 vedtok i sak 17 at det skal utarbeides en ny liturgisk ordning som også åpner for ekteskapsinngåelse i kirken mellom to personer av samme kjønn. Vedtaket gir eksplisitt uttrykk for at det fortsatt er uenighet i kirken om dette spørsmålet, men at denne uenigheten ikke er av en slik karakter at det gudstjenestelige og sakramentale fellesskapet i Den norske kirke må brytes.

Et grunnleggende spørsmål er om det foreliggende forslag til liturgiske ordninger – både for likekjønnede og for ulikekjønnede par – kan ivareta intensjonen om at uenigheten i dette spørsmålet ikke skal føre til splittelse og brudd av det gudstjenestelige og sakramentale fellesskapet i Den norske kirke. Mindretallet i Kirkemøtet ønsker ikke kirkelig vigsel av likekjønnede par fordi det strider mot deres forståelse av ekteskapet. Flere av dem som tilhører dette mindretallet aksepterer likevel at det blir utarbeidet liturgier som kan brukes overfor så vel likekjønnede som ulikekjønnede par.

Løsningen med at Den norske kirke får to liturgiske ordninger, som satt på spissen kan sies å være ordninger som utelukker hverandre teologisk, gjør arbeidet med vigselsliturgien krevende.

Kirkemøtets vedtak innebærer at dagens liturgier for ekteskap og forbønn for borgerlig inngått ekteskap mellom kvinne og mann, skal videreføres uforandret (bare med de justeringer som ny bibeloversettelse medfører, og som allerede er implementert). I tillegg skal det «utarbeides tilsvarende liturgier som inkluderer likekjønnede par og som kan brukes overfor alle par».

Et hovedspørsmål i vurderingen av de foreliggende liturgiforslagene, er om de nye liturgiene som utarbeides, til tross for at de kan brukes overfor alle par, likevel utfordrer eksisterende liturgi. De to liturgiske ordningene vil uansett forholde seg til hverandre og bli gjort til gjenstand for sammenlikning.

MF vil understreke at det er viktig å ta hensyn til de ulike posisjoner som kom til uttrykk i Kirkemøtets vedtak, slik at det skapes størst mulig aksept for de liturgier som nå utformes.

2. Er dere enige i å kalle ordningen «Vigselordning for likekjønnede og ulikekjønnede par» / «Vigselordning for likekjønna og ulikekjønna par»? Gi eventuelt forslag til en annen benevnelse.

Ordlyden er unødvendig byråkratisk. Vi foreslår en forenklet benevnelse, nemlig «Ordning for vigsel (2)». Det må framgå av Alminnelige bestemmelser hva som er liturgiens bruksområde (jf. pkt. 3).

3. Alminnelige bestemmelser (s 1-2).

MF har merknader til setningen som er lagt til: «Forrettende prest har avgjørelsesmyndighet når det gjelder bruk av denne liturgien, jf. Tjenesteordning for menighetsprester, § 7». Det er uklart om utsagnet om forrettende prests ansvarsmyndighet har dekning i denne paragrafen. Fordi begge bestemmelsene blir vedtatt av Kirkemøtet, er denne type kryssreferanser uansett ikke nødvendig. Setningen «Forrettende prest har avgjørelsesmyndighet når det gjelder bruk av denne liturgien» fanger opp mange tenkelige scenarier når det gjelder bruken av den nåværende og den nye liturgien. Vi anbefaler derfor at det utarbeides en veiledning om hvordan slike scenarier skal håndteres. Selv om forrettende prest skal ha den endelige avgjørelsesmyndighet når det gjelder valg av liturgi, er det også viktig at brudeparets ønsker blir tatt hensyn til. Denne veiledningen må også uttale seg mer eksplisitt om hvordan Kirkemøtets vedtak om at også andre tjenestegrupper bør gis anledning til å reservere seg fra å medvirke, skal praktiseres. Denne fullmakten må etter vårt syn være mer avgrenset enn for prestene. Det ville for eksempel være urimelig å tenke seg at en kantor eller kirketjener ikke behøver å medvirke dersom presten har valgt den nye liturgien til en vielse mellom mann og kvinne fordi kantoren eller kirketjeneren selv er uenig i teologien som ligger til grunn for den nye vigselordningen. Slik vi ser det, må det bare være i de tilfellene der paret er to av samme kjønn, at det må være anledning for andre enn forrettende prest til å reservere seg mot deltakelse.

Videre foreslår vi at setningen om ansvarsmyndighet flyttes opp som en egen innledende paragraf, hvor den hører bedre hjemme.

4. Den innledende teksten eller til punktene 1, 2 og 3 i forslaget til vigselriturgi for likekjønnede og ulikekjønnede par?

MF vil ikke anbefale obligatoriske skriftlesninger (se høringsvar 5). Det følger av dette at Sal 36 flyttes tilbake som et mulig hilsningsord i innledningen. Det er da naturlig at det er det samme utdraget som tas med i den nye liturgien som i ordningen fra 2003, dvs. Sal 36,8-10 (og ikke Sal 36,6-10, som i det nye forslaget), jf. høringsvar 6.

5. De innledende ordene under punkt 4 Skriftlesninger («Gud har skapt oss [...] stå ved hverandres side livet ut»)?

MF anser dette for å være det mest kritiske punktet i forslaget, hvor også forskjellene i synet på ekteskapet framtrer sterkest. Vi har to hovedankepunkter mot forslaget:

1) Vi mener at likheten i ordlyden mellom de to ulike utgavene av *ord om ekteskapet* kamuflerer en betydelig ulikhet i sak. Vi mener at de to ulike utgavene er bedre tjent med å uttrykke synet på ekteskapet mer selvstendig, og at dette er en bedre fortolkning av Kirkemøtets vedtak om to sidestilte og tilsvarende ordninger.

2) Vi anbefaler at *ord om ekteskapet* skilles ut som et eget punkt fra Skriftlesninger med nummer. Pkt. 4 blir da «Ord om ekteskapet». Pkt. 5 blir «Skriftlesninger». Begge momenter kommenteres her. Under høringsvarene 6 og 9 kommenterer vi selve tekstutvalget.

Til 1: Hele liturgien bærer, som tidligere nevnt, preg av at «tilsvarende» i Kirkemøtets vedtak tolkes som «likelydende». Dette framgår med tydelighet i pkt. 4, hvor de innledende ordene om ekteskapet satt ved siden av hverandre framstår som tilnærmedesvis like. Dette er imidlertid bare på overflaten. Når det i begge ordninger heter at «Ekteskapet er Guds gode gave», kamuflerer dette en saklig ulikhet mellom de to synene på ekteskapet. Samme formulering dekker over forskjellen mellom de to teologiske posisjonene.

Ordningen fra 2003 viderefører en tradisjonell ekteskapsforståelse hvor ekteskapet er forankret i en gudvillet skaperorden: «Han har ordnet det slik at mann og kvinne skal være ett og stedfestet dette fellesskapet med sin velsignelse». Det er denne skaperordningen som ekteskapet etter denne liturgien er satt til å verne om. Og videre: det er dette ekteskapet som skaperordning som beskrives som «Guds gode gave».

Den nye vigselsturgien flytter fokuset fra ekteskapet som skaperordning til ekteskapet som en sosial konstruksjon og konsensusavtale mellom to parter: «Når to mennesker velger å leve sammen i ekteskap ...». Selv om konsensusaspektet på andre punkter er sentralt også i ordningen fra 2003 (og generelt innenfor tradisjonelt, luthersk syn på ekteskapet), er det i den nye liturgien nettopp et poeng at ekteskapet er forankret annerledes enn i ordningen fra 2003. Vi mener at de liturgiske ordningene er tjent med at denne nye forankringen får komme til uttrykk på en selvstendig måte. Etter vår mening vil det være uttrykk for respekt for begge syn i den kirkepolitiske debatten. Vi forstår begrepet «tilsvarende» som at begge ordningene får komme til orde innenfor samme grunnordning og med samme myndighet.

På dette punktet lener den nye ordningen etter vårt syn i for stor grad mot 2003-liturgien. Særlig spisset blir dette i formuleringen «stadfester Gud dette fellesskapet med sin velsignelse». Tilnærmet samme formulering har saklig sett svært forskjellig innhold.

I ordningen fra 2003 er det ekteskapet som skaperordningen som beskrives som velsignet. *Velsignelsen av selve brudeparet* tar derimot form av en forbønnshandling senere i liturgien. I den nye liturgien er det avtalen mellom de to som innledningsvis stadfestes som velsignet av Gud. Dette er noe ganske annet enn det som sies i ordningen fra 2003, og foregriper hva den senere forbønnen med håndspåleggelse er ment å formidle. I forbønnen ber vi om Guds velsignelse over paret. I de innledende ordene om ekteskapet slås det her fast at de allerede er velsignet ved å ha valgt hverandre. Det siste er etter vårt syn å si for mye på Guds vegne. Gud har selv myndighet over hvem som velsignes. Vår oppgave som mennesker og som kirke, er å be om denne velsignelsen.

På bakgrunn av disse innvendingene, mener vi altså at ordene om ekteskapet i de to liturgiske ordningene tilsvarer hverandre bedre ved å ordlegge seg mer selvstendig. Dette synliggjør vi gjennom følgende forsøksvise forslag til *ord om ekteskapet* i den nye vigselordningen:

- L Gud har skapt oss og vist oss hva kjærlighet er. Ekteskapet er et ja til hverandre og til den forpliktende kjærligheten som Gud har kalt oss til. Det gode samlivet er preget av oppmuntring og støtte, trofasthet og tillit, og gir vern i både medgang og motgang. Å leve sammen som ektepar er å gi hverandre rom til å vokse og modnes som mennesker livet gjennom.

Begrunnelse: Forslaget har tilsvarende oppbygging og lengde som ordene om ekteskapet i 2003-liturgien. Første hovedsetningen skisserer en dobbel forankring av ekteskapet: i skapelsen og i Guds kjærlighet slik den er åpenbart for oss i Jesus. Neste hovedsetning utmynter dette på ekteskapet som ordning, hvor vi juridisk forplikter oss på hverandre og liturgisk bekrefter at vår kjærlighet henter kraft fra kjærligheten Gud elsker oss med. De to siste setningene formulerer kirkens veiledning for det gode samlivet. Det livslange ekteskapet framholdes som norm.

Vi syns ikke forslaget formulerer om å «leve sammen som ektefeller» er god. Vi foretrekker «å leve sammen i ekteskap» eller som over «å leve sammen som ektepar», slik det framkommer i forslaget fra MF.

Til 2: Vi mener videre at ord om ekteskapet bør skilles ut som eget punkt uavhengig av skriftlesningene. Da framkommer det tydeligere at ordene om ekteskapet er kontekstuelle og prinsipielt *forsøksvise* formuleringer som ikke låner legitimitet av enkeltord fra Bibelen. Saksutredningen er tydelig på at de foreslåtte lesningene ikke skal ha karakter av å være fundamentalord. Slik fungerer de obligatoriske lesningene i ordningen fra 2003 som fortsatt skal gjelde. Det er derfor naturlig å tenke seg at de foreslåtte obligatoriske lesningene i den nye ordningen av enkelte vil bli oppfattet på samme måte, altså som et sett nye fundamentalord.

MF vil anbefale at vigselforordningen på dette punktet i stedet nærmer seg den modellen som ligger til grunn for *Ordnung for gravferd*. Der finnes det i dag ingen obligatoriske lesninger. Presten velger, gjerne i samråd med familien, ut hvilke lesninger som passer best i den aktuelle situasjonen. Vi mener dette også kan gjelde for den nye vigselforordningen.

6. Forslaget til to obligatoriske skriftlesninger og at disse skal være Sal 36,6-10 og 1 Joh 4,7-12? Angi eventuelle andre forslag til lesninger.

MF foreslår å gå bort fra obligatoriske tekster (jf. høringssvar 5), og heller legge opp til 4-6 valgfrie tekster. Vi foreslår at Sal 36,8-10 flyttes tilbake som mulig hilsningsord i innledningen (jf. høringssvar 4). 1 Joh 4,7-12 går likeledes tilbake til listen over ordinære tekstlesninger. Se også kommentar til selve tekstutvalget under høringssvar 9.

7. Punkt 7 Ekteskapsinnngåelse.

MF anbefaler følgende endringer under pkt. 7 «Ekteskapsinnngåelse»:

1) Rubrikken om at liturgen skal spørre den som står til venstre først, løftes ut av den lange parentes og plasseres som en ordinær rubrikk innledningsvis: «Paret går fram til alteringen. Presten henvender seg til den som står til venstre først». Vendingen til den andre kan om ønskelig tydeliggjøres med følgende ord: «Deretter til den som står til høyre:» L Likeså spør jeg deg ...». Dette gjelder for både alternativ A og B. I alternativ B er det naturlig at denne rubrikken står innledningsvis, og ikke før den delen hvor paret gjentar etter presten slik det nå er lagt opp til.

2) Vi foreslår å sløyfe fyllordet *nå* som er satt inn i alternativ B: «Gjenta *nå* etter meg».

8. Punktene 8 – 13 (Overrekkelse av ringer, forbønn, musikk/symbolhandlinger, salme, velsignelse, utgang).

Det meste her følger velprøvd mønster. Overgangen fra «paret» til «ekteparet» fungerer godt.

Innledningen til forbønnen halter imidlertid. Her legges det opp til at ekteparets fornavn nevnes to ganger rett etter hverandre:

- L Barmhjertige Gud, vi ber deg for NN og NN og deres ekteskap: La din velsignelse hvile over (navnet nevnes) og (navnet nevnes) som her kneler for ditt ansikt.

Dette virker unødvendig. Det er også uheldig at den måten navnet er presentert i teksten følger to prinsipper: 1) NN og NN, 2) (navnet nevnes) og (navnet nevnes).

Vi foreslår i stedet:

- L Barmhjertige Gud, du som har skapt oss og vist oss kjærlighetens vei: La din velsignelse hvile over (navnet nevnes) og (navnet nevnes) som her kneler for ditt ansikt.

Eller ganske enkelt:

- L Barmhjertige Gud, vi ber deg for NN og NN og deres ekteskap: La din velsignelse hvile over de to som her kneler for ditt ansikt.

9. Det er lagt til fire nye skriftlesninger som en kan velge å lese. Bør noe tas ut og/eller andre skriftlesninger tas inn?

Av de fire forslåtte skriftlesningene, er MF kritisk til både til 1 Mos 2 og Rut 1. Den siste teksten uttrykker hengivenheten og båndet mellom svigermor og svigerdatter. Etter vårt syn er dette ikke noen god måte å framheve kjærligheten og den seksuelle foreningen mellom to av samme kjønn. 1 Mos 2 er heller ikke mer egnet i denne sammenhengen enn tekster fra 1 Mos 1, og vi stiller oss spørrende til gevinsten. «En hjelper av samme slag» bør uansett ikke få betydning av å være en hjelper «av samme kjønn».

Derimot er vi positive til at de såkalte fundamentalordene fra 2003-ordningen inkluderes i de anbefalte lesetekstene i den nye vigselfordningen (Matt 19 / 1 Mos 1).

En tekst som vi vil anbefale tas inn, er Forkynneren 4,9-10a;12:

*9 Det er bedre å være to enn én;
de får god lønn for sitt strev.*

*10 For om de faller, kan den ene
hjelpen den andre opp....*

*12 Om noen vinner over den som er alene,
vil to kunne stå seg mot ham.*

*En tretvinnet tråd
kan ikke så lett slites av.*

1 Joh 4,7-12 må tilbake til den ordinære leselisten, slik den er i 2003-liturgien.

10 Forbønnsliturgi for likekjønnede og ulikekjønnede par

De samme merknader som gjelder for vigselsliturgien gjelder også for forbønnsliturgien. Vi har ellers to små forslag til endring:

1) Rubrikken som sier «Liturgen ber for ekteparet, med håndspåleggelse» endres til «Liturgen ber for paret, med håndspåleggelse». Begrunnelse: I 2003-liturgen skiftes det her mellom «ekteparet» og «brudeparet», noe som skaper en språklig veksling. I den nye liturgien er det trøttende å lese «ekteparet» to ganger like etter hverandre, derav den foreslåtte vekslingen mellom «ekteparet» og «paret».

2) På liknende vis foreslår vi at det heter bare «Paret setter seg på plassene sine» like etterpå.

11. Andre kommentar

Ingen

Med hilsen for
Det teologiske menighetsfakultet

Vidar L. Haanes
rektor

Brevet er elektronisk godkjent og derfor ikke signert.